

Vergaderjaar 2019–2020

34 952

Investeren in Perspectief – Goed voor de Wereld, Goed voor Nederland

Nr. 114

BRIEF VAN DE MINISTER VOOR BUITENLANDSE HANDEL EN ONTWIKKELINGSSAMENWERKING

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 16 juli 2020

In mijn brief van 29 november 2019 met de rapportage over handelsmissies en de evaluatie ervan, heb ik uw Kamer geïnformeerd over de ingezette koers om het instrument handelsmissies verder te versterken (Kamerstuk 34 952, nr. 99).

Op dat moment kon niemand vermoeden dat in 2020 de mondiale, Europese en Nederlandse economie in de greep zouden komen van een virusuitbraak.

Door het COVID-19 virus zijn wereldwijd economische activiteiten stil komen te liggen en zijn alle handelsmissies, beurzen en evenementen georganiseerd door de rijksoverheid uitgesteld of geannuleerd.

Afgelopen maanden was de aandacht van ondernemers vooral gericht op het voorkomen van verlies van werkgelegenheid en financiële schade en waren de inspanningen van het kabinet gericht op het verlenen van bijstand en steunmaatregelen (zie ook Kamerstuk 35 420, G over noodpakket banen en economie, d.d. 22 mei 2020). Ook hebben ondernemers kosten kunnen declareren die gemaakt zijn voor afgelaste beurzen, of zijn geen kosten in rekening gebracht bij deelname missies/ evenementen (zgn. coulance regeling).

Gezien het belang van internationale handel voor de open Nederlandse economie, is ook het op gang brengen en houden van internationaal ondernemen belangrijk voor een duurzaam economisch herstel uit de crisis. Dit wordt ook onderschreven door het internationaal opererend Nederlands bedrijfsleven, zoals onder meer blijkt uit de «Internationale Actieagenda COVID-19» van VNO-NCW en MKB Nederland. Bij de uitvoering van verschillende onderdelen van deze agenda is de afgelopen periode nauw publiek-privaat samengewerkt.

Als voorbeeld geldt de strategische inzet op beurzen, evenementen en missies op prioritaire markten. Na overleg met private partners zal deze inzet in de huidige herstelfase van de crisis sterker gericht zijn op nabije markten en op aanwezig marktpotentieel. Dit zal verder vorm krijgen in de tweede helft van 2020, nu ook bedrijven langzaam weer vooruit beginnen te kijken en zich voorbereiden op (her)opening van markten en zakendoen post-Corona. Hoewel nog onduidelijk is in welke mate de economische activiteiten wereldwijd kunnen worden opgestart, gaan publieke en private partijen uit van een herstart van missies/evenementen vanaf september 2020, in een digitale, fysieke of hybride vorm. Zo zijn er al pilots met digitale handelsmissies geweest, zoals de eerste Nederlandse digitale handelsmissie aan de Amerikaanse Westkust rond smart- en e-mobility van 15-19 juni jl. met deelnemers uit Nederland en de VS en de digitale handelsmissie offshore wind in Frankrijk van 2-9 juli 2020.

Uitbouw digitaal platform en business hubs door NLinBusiness (invulling motie Bouali/Weverling)

Als gevolg van COVID-19 komen reeds ingezette ontwikkelingen op het gebied van digitalisering van handelsbevorderende activiteiten ook op andere terreinen dan missies en evenementen goed op gang. Zo zet NLinBusiness het beschikbare subsidiegeld in op verdere ontwikkeling van het digitale platform waarmee zij informatie, kennis en partijen met elkaar verbinden. Dit platform voorziet in de behoefte van ondernemers aan contact en informatie-uitwisseling «op afstand». Daarnaast wordt onder verwijzing naar de gewijzigde motie van de leden Bouali en Weverling (Kamerstuk 35 470 XVII, nr. 7) door NLinBusiness verder gebouwd aan een netwerk van zgn. business hubs die Nederlandse (MKB-) nieuwkomers ter plaatse helpen met een «zachte landing» door hen in contact te brengen met ervaren landgenoten en lokaal gevestigde dienstverleners. Nederlandse ondernemers kunnen op dit moment terecht bij 14 fysieke hubs en 2 digitale hubs. De reacties daarop zijn positief en ondersteunen de ambitie van NLinBusiness om dit netwerk verder uit te breiden. Dit doen zij als onderdeel van het geldende subsidiekader en in samenwerking met de ambassades in de landen die het aangaat. Dit krijgt vorm door het delen van contacten, openstellen van netwerken en gezamenlijk organiseren van activiteiten.

Effectmonitoring internationale handelsmissies

De Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) evalueert alle handelsmissies die in opdracht van de RVO zijn uitgevoerd. De resultaten voor deze geëvalueerde missies (naar de VS -Boston en Californië-, India, België, Israël en Palestijnse gebieden) vindt u in de bijgevoegde afzonderlijke *factsheets*¹. De evaluatie van de missie naar Indonesië dit jaar wordt medio juli verwacht en zal worden nagezonden.

Uit ervaringen van deelnemende bedrijven over heel 2019 komt naar voren dat voor ruim driekwart van de deelnemers de internationale handelsmissies bijdragen aan het behalen van hun doelstellingen, zoals het verkrijgen van kennis, contacten, netwerken en contracten. Deze contracten leiden bij driekwart van de deelnemers aan de missie tot een (verwachte) overeenkomst. Ook vindt driekwart van de deelnemers de inzet van de bewindslieden van toegevoegde waarde. Verder inzoomend komt ongeveer tweederde van de deelnemers uit het MKB, waarbij geldt dat een op de vijf deelnemers een vrouw is; aan de missies naar Frankrijk, Japan, Kenia & Ethiopië (missies 1° helft 2019) hebben verhoudingsgewijs meer vrouwen deelgenomen. Om het aantal vrouwelijke ondernemers dat

¹ Raadpleegbaar via www.tweedekamer.nl.

deelneemt aan de missies te vergroten, worden vrouwennetwerken betrokken bij de werving en vaker vrouwen als zakelijk missieleider aangesteld. De campagne «Groei over Grenzen» brengt vrouwelijke rolmodellen in beeld die deel hebben genomen aan handelsmissies en anderen inspireren om dat ook te doen.

Afgelopen kabinetsperiode is al veel aandacht besteed aan verdere verhoging van het rendement van uitgaande of inkomende missies. Ondanks de onzekerheden door COVID-19 de komende periode wil het kabinet blijven inzetten op deze missies, zowel digitaal als fysiek. Daarbij wordt een impuls gegeven aan de RVO dienstverlening voor bedrijven met informatie over actuele ontwikkelingen, kansen en uitdagingen in specifieke markten en worden ondernemers ondersteund bij de strategische voorbereiding middels de publiek privaat gestarte *International Business Academy* die ten doel heeft de strategische voorbereiding van ondernemers te versterken. Met de onlangs gelanceerde *Kickstartvouchers* kunnen MKB-ondernemingen advies of begeleiding inkopen voor herpositionering van hun internationale activiteiten. Dit alles met als doel de export de komende periode te herstellen.

Rapportage handelsmissies 2e helft 2019 en eerste kwartaal 2020²

Centraal in deze rapportage staan economische missies en bezoeken met meereizend bedrijfsleven uit het Koninkrijk der Nederlanden, onder leiding van bewindslieden. In deze rapportage worden ook de missies die begin dit jaar nog hebben plaatsgehad (pre-corona) meegenomen.

Missies zijn een heel zichtbaar onderdeel van een reeks van activiteiten die het kabinet ondersteunt om ondernemers te helpen internationaal te ondernemen.

Naast grootschalige, zogeheten *flagship* handelsmissies naar markten als de VS en India, vonden ook kleinschaliger missies en beursbezoeken plaats. Dit past in het Nederlandse handelsbeleid om de strategische markten in beginsel jaarlijks, en de overige top-25 markten tenminste iedere drie jaar te bezoeken met een economische missie, bij voorkeur onder aanvoering van een bewindspersoon.

De missies naar Singapore, Nigeria en Israël en de Palestijnse gebieden geven een goed beeld van een gericht bezoek met een specifiek thema en type ondernemers. Bij al deze missies, met als leidraad verdienen met SDGs, wordt ingezet op versterking van MKB, vrouwelijk ondernemerschap (bijv. staatsbezoek India met 24% vrouwelijke deelnemers) en startups/scale-ups (Finland, Singapore, CES/VS). Een voorgenomen missie naar Chili, en marge van de COP 25 in december 2019, werd geannuleerd wegens onrusten in dat land en de daaropvolgende verplaatsing van de COP naar Madrid.

Hieronder vindt u een korte omschrijving van de georganiseerde uitgaande missies met bewindspersonen³.

² Raadpleegbaar via www.tweedekamer.nl

³ Met betrekking tot de missie naar de VS Californië heeft directeur-generaal Lapperre de honneurs waargenomen van staatsecretaris Van Veldhoven die door het overnemen van taken van de Minister van Binnenlandse Zaken verhinderd was.

Verenigde Staten – Economische missie Boston – 17–19 juli 2019

Missie o.l.v. Minister-President Rutte en Minister Bruins met een delegatie van 87 bedrijven en kennisinstellingen uit de sectoren Life Sciences & Health, Robotics/Artificial Intelligence (AI) en Climate Resilience.

Nederland heeft zich in de genoemde drie sectoren weten te profileren als een innovatieve speler die kan bijdragen aan het oplossen van verschillende maatschappelijke uitdagingen zoals klimaatverandering en adaptatie (SDG 11, 12, 13), digitalisering in de zorg (SDG 3, 9), automatisering (SDG 9). Er werden hierbij niet alleen bedrijven bezocht die zich bezighouden met deze uitdagingen, maar deze onderwerpen werden ook bediscussieerd tijdens (publieke) events, zoals het Boston Resilience Seminar of de Business C-level Roundtable AI. Er zijn meerdere MoU's ondertekend waaronder een Joint Venture Agreement ter waarde van USD 700 mln. en goede contacten gelegd ter versterking van de economische betrekkingen tussen Nederland en de (oostkust) van de VS.

India – Economische missie en marge staatsbezoek – 14–18 oktober 2019

Missie o.l.v. ministers Kaag en Bruins en Staatssecretaris Keijzer met een delegatie van 144 bedrijven en kennisinstellingen (212 deelnemers) uit de sectoren maritiem, water, life sciences & health, landbouw en HTSM/IT.

Deze grootste handelsmissie naar India ooit, bouwde voort op een serie handelsmissies in de afgelopen jaren (2014, 2015, 2018). De missie past hiermee binnen de meerjarige inzet op een voor Nederland strategische markt. De keuze voor de sectoren in deze missie kwam voort uit de bestaande samenwerking en de afspraak die Minister-President Rutte en premier Modi in 2018 maakten om een gezamenlijke technologietop te organiseren. Het bezoek droeg in belangrijke mate bij aan de verdieping en verbreding van de betrekkingen met India. Door de aanwezigheid van het koninklijk paar en de indrukwekkende delegatie is Nederland op de kaart gezet als innovatief, open en inclusief en als partner om oplossingen te vinden voor maatschappelijke uitdagingen. Er zijn naast een indrukwekkend aantal berichten in onder andere de Indiase pers over het staatsbezoek, 51 MoU's en contracten getekend met een geschatte waarde van meer dan EUR 650 miljoen.

China – Beursbezoek China International Import Expo (CIEE) Shanghai – 3–5 november 2019

Bezoek Minister Kaag, bestendiging van bilaterale relatie met China en promoten van de Nederlandse handelsbelangen.

De aanwezigheid van Minister Kaag namens Nederland bij de tweede China International Import Expo (CIEE) werd door de Chinese autoriteiten hogelijk gewaardeerd. Tijdens een bilateraal gesprek met de Chinese assistent-minister voor Handel, Ren Hongbin, gaf Minister Kaag een aantal duidelijke boodschappen af over het belang van het multilaterale handelssysteem en een gelijk speelveld, bescherming van intellectueel eigendomsrecht en de bescherming van privacy en mensenrechten, met name van minderheden. Daarmee heeft het bezoek bijgedragen aan het stimuleren van waardig werk en economische groei (SDG 8). De aanwezigheid bij de CIEE is aangewend om ook de maatschappelijke uitdagingen en mensenrechten (SDG 16) onder de aandacht te brengen.

Singapore – Digitaliseringsmissie Singapore Fintech Festival en Singapore Week of Innovation and Technology (SFF x SWITCH) – 11–14 november 2019

Missie o.l.v. Staatssecretaris Knops met delegaties vanuit EZK, J&V, BZK en BZ.

Deze digitale missie was een opvolging van de interessante en veelbelovende ontmoetingen die hebben plaatsgevonden tijdens het inkomende staatsbezoek van de president van Singapore in 2018. Deze missie was gericht op het snijvlak van de digitale overheid, veiligheid en economie en verdere samenwerking tussen Nederland en Singapore. Singapore is een van de vijf prioriteiten hubs in het Nederlandse startupbeleid. Een van de deelnemende startups aan de missie, UNL, het Nederlands platform voor adresserings-, navigatie- en locatie gebaseerde diensten, genereerde in een nieuwe samenwerking een startkapitaal van EUR 2 miljoen. Deze missie fungeerde als springplank voor verdere samenwerking tussen Nederland en Singapore. In dat kader is inmiddels een Digital Working Group Nederland – Singapore opgericht die aan de slag gaat om digitaliseringsvraagstukken op te lossen, op onderwerpen als digitale overheid, Blockchain, Cybersecurity en AI. Deze digitaliseringswerkgroep kan mogelijk ook leiden tot het openen van deuren voor startups met oplossingen voor digitaliseringsvraagstukken.

Finland – startupmissie naar beurs Slush in Helsinki – 20-23 november 2019

Missie o.l.v. Special Envoy Techleap Prins Constantijn van Oranje met 16 Nederlandse startups & scale-ups uit sectoren LSH, Smart Cities, en duurzame energie.

De uitgaande missie voor Nederlandse startups en scale-ups naar de beurs Slush is onderdeel van het startupbeleid van het Ministerie van Buitenlandse Zaken, waarmee internationalisering van startups en scale-ups wordt ondersteund. De deelnemende bedrijven houden zich bezig met het ontwikkelen van innovatieve oplossingen op o.a. de volgende terreinen: Gezondheidszorg (SDG 3), *Smart Cities* (SDG 11) en duurzame energie (SDG 7 + 13). De missie heeft ervoor gezorgd dat de internationale positionering van Nederlandse startups is versterkt en het Nederlandse startup-ecosysteem goed is gepromoot. Uit de evaluatie komt naar voren dat 78% van de deelnemers verwacht naar aanleiding van de missie een zakelijke overeenkomst af te sluiten.

Verenigde Staten – handelsmissie San Francisco en Los Angeles – 11-15 november 2019

Missie o.l.v. DG Milieu en Internationaal R. Lapperre van het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat met een delegatie van 35 bedrijven uit de sectoren circulaire economie, duurzame mobiliteit en klimaatbestendigheid.

Californië heeft een ambitieus klimaatbeleid en is daarmee voorloper in de Verenigde Staten. De missie paste uitstekend in de meerjarige aanpak van MinI&W in Californië en was een vervolg op een eerdere reis van Stas I&W en marge van de Global Climate Action Summit (GCAS) van september 2018. Naast interesse vanuit de projectorganisatie van de Olympische Spelen LA 2028 voor de Nederlandse aanpak van duurzame evenementen, zijn verschillende follow-up missies gepland (inkomend en uitgaand) en Letters of Intent getekend. Ook is een publiek private

samenwerking opgezet (pre PPS) voor Nederlandse bedrijven die circulaire economieconcepten willen lanceren in Californië.

Nigeria – Werkbezoek met economisch component – 26–27 november 2019

Bezoek Minister-President Rutte en Staatssecretaris Broekers-Knol met een kleine handelsdelegatie van 9 bedrijven met als thema Landbouw en inclusieve economische groei.

Het bezoek richtte zich met name op maatschappelijke uitdagingen rondom de ontwikkeling van de landbouwsector (SDG 2) en inclusieve economische groei (SDG 8). De Nigeriaanse bevolking groeit harder dan de binnenlandse voedselvoorziening en het aantal banen. In de samenwerking tussen de deelstaat Niger en Friesland Campina wordt ingezet op het stimuleren van de lokale melkproductie en het verminderen van spanningen tussen boeren en herders. Een kleine handelsdelegatie met gevestigde belangen in Nigeria nam deel aan een rondetafelgesprek met Minister-President Rutte, president Buhari en zijn kabinet. Aan Nederlandse zijde hebben de bedrijven inzichtelijk gemaakt welke bijdrage zij kunnen leveren aan de maatschappelijke uitdagingen en welke obstakels zij ervaren in het Nigeriaanse ondernemersklimaat.

Handelsmissies 1ste kwartaal 2020:

Verenigde Staten – Beurs Consumers Electronics Show (CES) Las Vegas – 7–9 januari 2020

Startupmissie o.l.v. Staatssecretaris Keijzer en Special Envoy Techleap Constantijn van Oranje met een delegatie van 50 startups uit de Tech sector.

De investering in de CES-beursdeelname werpt zijn vruchten af. Nederland werd op de beurs gezien als «innovation leader» en werd bij de plenaire opening als enige land genoemd om zijn innovatiekracht. Nederlandse bedrijven hebben de volgende «awards» binnengehaald: Best of Innovation in Sustainability, Eco-Design and Smart Energy, en het keurmerk «Best of the Best» at CES van de tech site Engadget. Startups kwalificeerden alleen voor deelname als hun product/dienst bijdroeg aan de SDGs. Daarmee werd met de missie bijgedragen aan meerdere SDGs: goede gezondheid en welzijn (3), schoon water en sanitair (6), betaalbare en schone energie (7), industrie, innovatie en infrastructuur (9), duurzame steden en gemeenschappen (11), verantwoorde consumptie en productie (12), klimaatactie (13). In het kader van SDG 5 gendergelijkheid werd de «Women in Tech Powerbreak» georganiseerd.

België – Economische missie – 13–15 januari 2020

Missie o.l.v. Minister Kaag en voorzitter MKB-Nederland Vonhof, delegatie van 31 bedrijven en 1 kennisinstelling (50 deelnemers) uit de sector mobiliteit.

Tijdens deze missie stonden duurzame en slimme mobiliteit, zoals fiets (infrastructuur), elektrisch vervoer, «Mobility as a Service» (MaaS)-toepassingen en intelligente transportsystemen (ITS) centraal. Als voorloper op het gebied van onder andere fietsinfrastructuur en duurzame mobiliteit liggen er veel kansen voor het Nederlandse bedrijfsleven bij onze zuiderburen. Tegelijkertijd valt er voor Nederland ook veel te leren van België wegens gedeelde maatschappelijke uitdagingen, zoals een hoge bevolkingsdichtheid en een grote vraag naar schone en duurzame

mobiliteit. Kansen bevinden zich vooral op het vlak van fietsveiligheid en fietsleasing, nieuwe businessmodellen voor slimme- en deelmobiliteit, het aanhaken bij MaaS-projecten, en de laadinfrastructuur voor elektrische auto's. Tijdens de missie zijn twee overeenkomsten gesloten ter waarde van EUR 600.000 en zijn de relaties met nieuwe gewestelijke regeringen in België aangehaald.

Israël en Palestijnse Gebieden – economische missies – 3–6 februari 2020

Missie o.l.v. Minister Kaag, delegatie van 16 bedrijven en kennisinstellingen (16 deelnemers) uit de sectoren Circulaire Economie, HTSM, ICT en Agri & Food.

Met dit bezoek werd invulling gegeven aan het economische gedeelte van de bilaterale samenwerkingsfora, die in principe iedere twee jaar worden georganiseerd. De focus van het economische programma in Israël lag op de thema's circulaire economie en HTSM, en in de Palestijnse Gebieden op ICT en Agri&Food. Tijdens het bezoek was er onder meer aandacht voor de internationale klimaatagenda (SDG 13) en (duurzame) economische groei (SDG 8), en de wijze waarop (circulaire) innovaties op het gebied van onder meer agri & food (SDG 2), water (SDG 6), mobiliteit (SDG 9), duurzame steden (SDG 11) en verantwoorde consumptie en productie (SDG 12) daaraan kunnen bijdragen. Ook speelde vrouwelijk ondernemerschap (SDG 5) een belangrijke rol in het programma. De economische relatie met respectievelijk Israël en de Palestijnse gebieden is door deze missie aangehaald en verbreed, door het leggen van contacten, via ondertekeningen van MoU's en uitwisseling van expertise.

Indonesië – Economische missies en marge Staatsbezoek – 9–13 maart 2020

Missie o.l.v. Ministers Kaag en Van Nieuwenhuizen en Minister van staat Dekker, delegatie van 112 bedrijven & kennisinstellingen (176 deelnemers) uit de sectoren Agri & Food, gezondheidszorg, maritiem kust- en waterbeheer, afvalmanagement en watertechnologie.

Nederland heeft zich kunnen presenteren als aanbieder van slimme oplossingen voor een duurzame toekomst. De deelnemende bedrijven waren verdeeld over de vier sectoren, daarnaast was er aandacht voor de luchtvaartsector. Deze missie bood Nederland, als grootste Europese investeerder in Indonesië, ook de mogelijkheid om belemmeringen in het investeringsklimaat aan te kaarten op het hoogste niveau. Het bezoek droeg in belangrijke mate bij aan de verdieping en verbreding van de betrekkingen met Indonesië. De missie heeft naar schatting ongeveer EUR 1,2 miljard aan overeenkomsten en contracten tussen Nederlandse en Indonesische bedrijven opgeleverd. Nederland is op de kaart gezet als innovatieve partner om praktische oplossingen te vinden voor maatschappelijke uitdagingen. Er is daarbij gekozen voor inzet op water, circulaire economie, landbouw en de gezondheidszorg – SDGs 2, 3 en 6 – in lijn met de bestaande Nederlandse economische inzet in Indonesië.

De Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking,
S.A.M. Kaag